

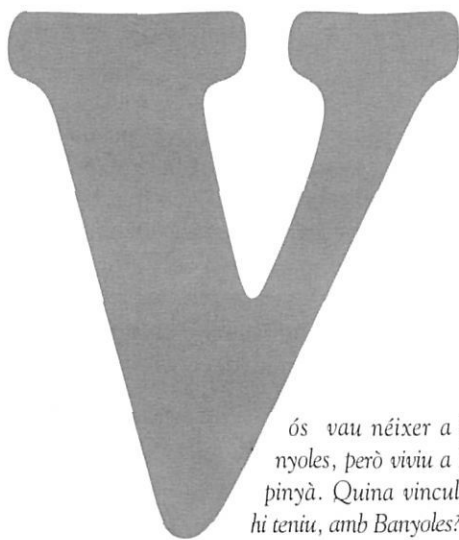
Pere Verdaguer, el banyolí refugiat al nord

Text: Xevi Planas

Josep Sebastià Pons li va dir poc abans de morir: «Jo seré l'últim escriptor en català a la Catalunya del Nord». Malgrat la força de la llengua i la cultura franceses, la tenacitat d'homes com Pere Verdaguer, però, ha mantingut viva, encara que feble, la presència del català en aquestes terres.

Escriptor, periodista i professor, aquest banyolí, que s'hi va refugiar amb la seva família al final de la Guerra Civil, és un dels exemples clars d'intel·lectual al servei dels Països Catalans. Impulsor d'iniciatives com el GREC o la UCE de Prada, la seva influència en els mitjans nord-catalans és tan gran que Jordi Pere Cerdà fins i tot parla de l'*antena Verdaguer*.

Fotos: Josep Maria Oliveras

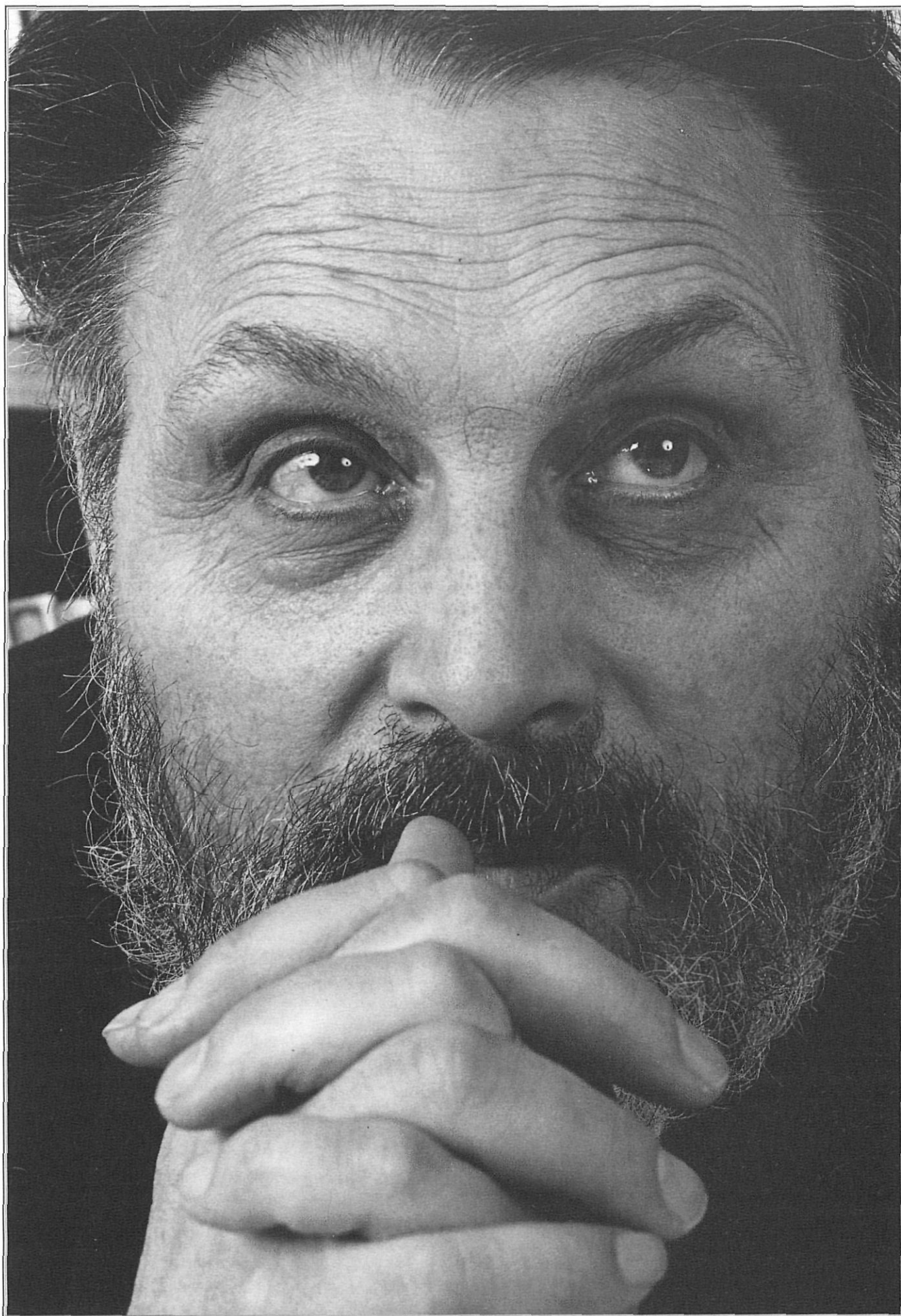
Vós va néixer a Banyoles, però viviu a Perpinyà. Quina vinculació hi teniu, amb Banyoles?

– «Vaig néixer a Banyoles, al carrer de Sant Martirià, al costat de cal Boter. La casa on vivíem era can Ginebreda. Nosaltres ens estàvem a la planta baixa. Ara hi viuen els Ginebreda. A Banyoles, hi tenim casa i, sobretot, bona família. Hi tenim uns cosins de lluny que també es diuen Verdaguer. Són simpatiquíssims, un tros de pa, bona gent. Tenen el sentit de la família i quan vam tornar-hi, el 1959, de seguida ens hi van acollir. Ara a Banyoles la nostra casa és al carrer del

Pintor Solives, prop de la d'ells. Hi anem irregularment. Abans hi anàvem almenys tres setmanes a l'any, perquè els pares volien anar sempre a veure els amics a Banyoles, d'on era el pare, a Borgonyà, d'on era la mare, a Pujals dels Cavallers, d'on era la seva família... Els feia córrer una mica per aquests encontorns i era commovedor, perquè generalment els pares no parlaven gaire, sobretot en els darrers temps, quan estaven malalts, però quan sortíem amb el cotxe per aquests llocs tot els evocava records i anaven parlant».

– I vós, quins records teniu de la vostra infantesa a Banyoles?

– «A escola, hi anava als *Hermanus*. Quan va esclatar la guerra, vaig anar a la de la Vila, però per poc temps, perquè van començar a bombardejar el camp d'aviació que havien fet a Martís i la mare en veure-ho va dir que l'escola podia esperar. Llavors en lloc d'anar a escola passàvem el dia al camp. També tinc ben present que durant la guerra al teatre dels Caròlics hi feien pel·lícules de formació política per a la mainada. Jo recordo haver-hi vist *¡Que viva México!* Mentrestant, el pare era al front de l'Ebre».

Pere Verdaguer i Juanola va néixer a Banyoles el 9 d'abril de 1929. Ha estat fundador del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC)—del qual és secretari des del 1967— i de la Universitat Catalana d'Estiu (UCE) de Prada, que va coordinar des del 1968 fins al 1978. El 1983 va ser guardonat amb la Creu de Sant Jordi. És professor de Llengua i Literatura Catalanes i Mitjans de Comunicació de la Universitat de Perpinyà. Ha estat membre de jurats de guardons com el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes i el premi Prudenci Bertrana de novel·la. El 1992 va guanyar el premi Carles Rahola d'assaig, amb *Entre llengua i literatura*.

Com a periodista, ha col·laborat, entre altres mitjans, a *Midi Libre*, *L'Indépendant*, *Sant Joan i Barres*, *Serra d'Or*, *Tele-Estel*, *La Vanguardia*, *Avui*, *El Punt de la Catalunya del Nord*, *Tramontane*, *Conflent*, *Revista de Catalunya*, *Revista de Girona*, *Tretzevents*, *Europe*, *Nous Horitzons*, *Ràdio Arrels*, *FR3* i *Ràdio France-Roussillon*.

— *Només hi va viure fins als deu anys, a Banyoles, per culpa de la victòria del franquisme. Com es va produir el vostre pas per la frontera per refugiar-vos?*

— «Vam marxar amb un camió del parc d'aviació de Barcelona ple de gent que era del mateix sindicat que el meu pare. Vam estar una setmana en una casa abandonada d'Espolla per veure si encara hi havia una mica d'esperança. Quan vam saber que Girona també havia caigut, vam decidir anar cap a Illa, on vivia una germana del pare des de molt abans de la guerra. Vam tardar

trenta-sis hores per anar de Figueres a la Jonquera. Els camions no podien avançar de tanta gent que hi havia. Ens van deixar en un camp del Voló i nosaltres vam anar a telefonar als parents. Feia trenta-sis hores que no menjàvem res, i recordo que vam anar a comprar pa i xocolata amb els cèntims que jo havia estalviat fent guardiola. Era el febrer de 1939».

— *Fins quan va viure-hi, a Illa?*

— «Els meus pares hi són enterrats i jo m'hi vaig estar fins a l'any 1956, quan em vaig casar. Des de llavors, vivim a Perpinyà. A Illa, jo vaig anar a l'escola i per a mi va ser molt dur, perquè no sabia res de francès i tampoc no feien cap esforç per facilitar-me les coses. No ens van rebre gens bé. La gent ens considerava gairebé com animals. Per a ells, érem rojos i portàvem cua de dimoni. Hi havia gent bona, però hi havia moltes famílies que explicaven a la mainada que havien de fugir quan ens veien».

— *Era molt difícil la vida de refugiat?*

— «Vam passar molta gana, perquè no teníem res. Al començament, el pare va anar a treballar en un mas. No hi havia res per menjar ni per comprar. Vam passar un hivern menjant només bròquil bullit sense ni amanir».

— *Però més tard va poder arribar a estudiar una carrera.*

— «Després d'estudiar els batxillerats

“

Durant la guerra,
al teatre dels Catòlics
de Banyoles,
hi projectaven pel·lícules
de formació política
per a la mainada

”

de Lletres i Ciències Experimentals, vaig entrar a la Universitat de Montpeller, el 1949. Jo volia fer Matemàtiques o Filosofia, que era el que més m'agradava. Però vaig pensar quina seria la llicenciatura que em permetria guanyar-me més ràpidament la vida i vaig fer Llengua Castellana».

– Al final, però, heu pogut acabar ensenyant Llengua Catalana.

– «Sí. Primer vaig estar uns set anys treballant en un centre d'ensenyament lliure, després em vaig naturalitzar francès, i ja vaig poder fer classes a l'es-

cola pública, a Ribesaltes, Illa, Perpinyà, Arles, Elna... Finalment, des del 1984 sóc professor de Llengua i Literatura Catalanes i Mitjans de Comunicació de la Universitat de Perpinyà».

– *Quan i com va començar a col·laborar a la premsa?*

– «Els meus primers contactes amb la premsa daten del 1960, quan es va crear el Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC), una entitat en defensa de la llengua i la cultura catalanes, que estaven molt malament, fins al punt que tothom les considerava perdudes a la Catalunya del Nord, de tan negre que es veia. A mi em va passar pel cap en aquell moment demanar a la premsa que ens obrís un espai. Ens van dir que sí i el *Midi Libre* ens va començar a publicar una crònica setmanal d'un quart de pàgina. Més endavant em vaig empecar una història amb fets de l'actualitat que tingués continuïtat, amb la intenció que pogués sortir en una tira de còmic diària. Arran d'aquesta tira va néixer la meva primera novel·la, *El cronomòbil*. El gruix de les col·laboracions que hi feia va anar en augment i va arribar un moment que fins havia arribat a publicar set articles en un mateix dia. Però ens vam empipar i el 1972 vaig passar a escriure a *L'Indépendant*. M'hi vaig estrenar amb una crònica sobre l'escriptor

que havia guanyat aquell any el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, del qual posteriorment he estat membre del jurat».

– *Fins a quin punt els canvis produïts arran del Maig-68 van afavorir el desenvolupament d'una certa consciència de catalanitat a la Catalunya del Nord?*

– «El GREC procurava que es fessin tantes classes de català com era possible a les escoles, controlava una emissió de ràdio, promovia vetllades de cançó i teatre, organitzava cada setembre unes diades d'estudi sobre la cultura catalana...

“

Vam tardar
trenta-sis hores
per anar
de Figueres
a la Jonquera,
i sense menjar res

”

“

Els habitants d'Illa
no ens van rebre gaire bé;
per a ells,
érem rojos
i portàvem cua
de dimoni

”

Com a escriptor, ha conreat la novel·la, la narració curta, l'assaig, la poesia, el teatre i l'estudi filològic. A part d'haver col·laborat en diverses obres col·lectives com *Dolça Catalunya*, *Geografia de Catalunya* o *D'un temps, d'un país*, en català ha publicat 25 llibres: *El cronomòbil* (1966), *Lectures escollides rosselloneses* (1966), *Poesia rossellonesa del segle XX* (1968), *El mirall dels protozous* (1969), *El Rosselló, avui* (1969), *Catalunya francesa* (1971), *Faillistes rossellonesos* (1973), *Defensa del Rosselló català* (1974), *El català al Rosselló* (1974), *La vedellada de míster Bigmoney* (1975), *El català a l'escola primària* (1977), *Les lletres de l'oncle Enric i els missatges de l'extraterrestre* (1978), *Comentaris sobre el vocabulari rossellonès* (1981), *Nadina bis* (1981), *Poesia del Conflent* (1981), *Cartes a la Roser* (1982), *L'altra ribera* (1982), *La història del pollastre que ponia* (1983), *Quaranta-sis quilos d'aigua* (1983), *Axon* (1985), *La dent de coral* (1985), *Crepuscles* (1986), *La gosseta de Sírius* (1986), *L'Arc de Sant Martí* (1992) i *Roda la bola* (1993). Té en procés de publicació o de redacció *Entre llengua i literatura*, *Cap a l'home polític*, *Matèria i estructura*, una història de la Universitat Catalana d'Estiu i una història de la Nova Cançó Rossellonesa.

Va començar a escriure en francès, però aviat va passar a fer-ho en català, en veure que literà-

El Maig-68 va ser un moment de contestació forta, i el regionalisme va tornar a pujar a la superfície i les llengües regionals de l'Estat francès van rebre un gran encoratjament».

– *La Universitat Catalana d'Estiu (UCE) de Prada va néixer sota l'efervescència del Maig-68?*

– «Nosaltres fèiem a Perpinyà unes diades de cultura molt interessants en les quals participaven unes 150 persones. Van ajudar a dinamitzar la vida cultural en català d'aquí durant aquells anys tan durs. Després el GREC va passar una crisi forta arran del seminari que es va fer a Tuïr amb la presència dels occitans, amb els quals no s'entenien alguns dels membres del GREC. El 1967 em van nomenar secretari del GREC i l'any següent vam decidir que calia reprendre les diades de cultura, però descentralitzades i amb més embranzida. En vam fer unes a Ceret i les fortes van ser durant l'estiu a Prada. Aquesta edició del 1968 va ser la número 0 de la UCE i la va organitzar el GREC amb el Grup Cultural de la Joventut Catalana, que era una emanació del jovent del GREC i acabava de néixer».

– *La primera edició de la UCE pròpiament va ser, doncs, la del 1968?*

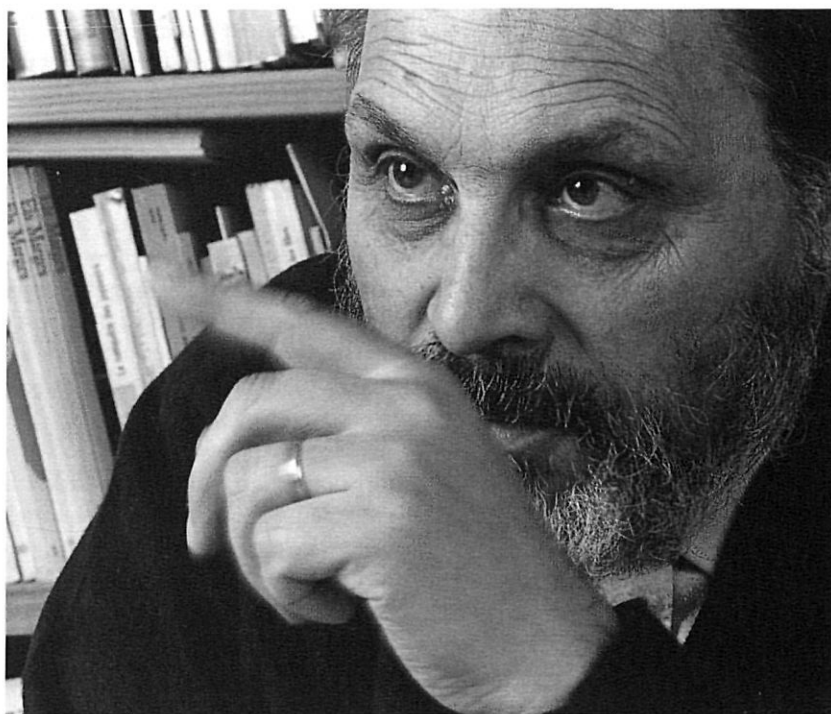
– «Sí. A l'hivern del 1968-1969, el dia que es donava a Cotlliure el premi Machado de poesia en castellà, hi vaig anar pel *Midi Libre* i de tornada vaig

“

El maig del 68 va ser un moment de contestació forta, i les llengües regionals de l'Estat francès van rebre un gran encoratjament

”

parlar amb un dels integrants del Grup Cultural de la Joventut Catalana. Com que el terme *universitat* s'havia utilitzat per temes que no eren estrictament universitaris, sinó que eren dins l'esperit nou de contestació, li vaig suggerir de muntar una universitat d'estiu seguint la idea de les diades del 1968, però fent-ho més seriosament, i en règim d'internat, perquè la gent pogués conviure-hi i d'aquesta convivència en poguessin sortir idees interessants, com passava en les que organitzaven els occitans. Li va semblar bé la idea i al cap d'un parell de dies vam reunir-nos els membres de les dues

entitats, i vam decidir tirar endavant la iniciativa. Jo vaig proposar que la UCE es fes a Prada, perquè hi coneixia l'alcalde –que era occità i sensible a la cultura catalana– perquè havíem treballat plegats en unes trobades cinematogràfiques que s'hi feien».

– *La UCE va tardar anys a consolidar-se. És veritat que al començament vós éreu gairebé l'únic que hi vèieu futur?*

– «Sí. Ningú no hi creia, perquè la primera edició, la del 1969, va ser un desgavell. Per deu francs diaris, s'hi podia dormir i menjar els tres àpats, a part de participar en totes les activitats. No havíem calculat prou bé els núme-

ros, no hi havia cap control i molts no pagaven. El GREC no en tenia ni cinc, i jo i en Jordi Costa, professor de Física al Liceu de Ceret, ens vam adonar que faltaven diners i els vam haver de treure dels nostres comptes corrents, perquè ell i jo havíem portat el pes de la universitat. Encara sort que Òmnium Cultural hi va poder posar 50.000 pesetes que havien sobrat de l'Any Fabra. Però la UCE va anar tirant de mica en mica, fins al punt que tenia dues seccions de ciències i dues de lletres. La nostra intenció era també contribuir des de la UCE a l'objectiu que la Universitat de Perpinyà tingués un depar-

“

Ningú no creia en la Universitat Catalana de Prada, perquè la primera edició va ser un gran desgavell.

”

tament i un centre d'estudis de català forts. Vaig ser directament al davant de la UCE durant deu anys, fins al 1978. No cobrava res i encara em pagava totes les despeses dels dies que m'havia de passar a Barcelona parlant amb la gent del Principat que ens ajudava. Però la UCE va anar creixent. El 1974, hi van anar 1.000 persones. I el 1975, se'n van haver de fer dues: una al juliol, que va reunir 300 persones, i una altra a l'agost, que en va convocar 1.500. Ara amb en Ramon Gual publicarem a Terra Nostra una petita història de la UCE en 250 pàgines».

Xevi Planas

riament només se sentia còmode en la seva llengua de naixement. Amb tot i això, en francès li han estat editats 10 llibres: *Éclats en vers* (1961), *Poèmes en prose* (1962), *Comme un goût de rue* (1962), *Dictionème pour Michel* (1963), *Cours de langue catalane* (1974), *Le catalan et le français comparés* (1976), *Abrégé de grammaire catalane* (1977), *Connaissez le catalan* (1978), *Études de vocabulaire* (1980) i *Histoire de la littérature catalane* (1981). Ha traduït al francès *La Plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda i ha estat un dels principals divulgadors de la cultura catalana al conjunt de l'Estat francès.

